

Lausunto 19.11.2024

Suomussalmen kunnan lausunto itäisen Suomen ohjelmaan

Kainuun liitto on edustanut Kainuuta itäisen Suomen ohjelmatyössä. Suomussalmen kunta pitää tärkeänä ja erinomaisena asiana, että maan hallitus on tunnistanut itäisen Suomen erityistarpeet ja perustanut suuralueen kehittymistä tukevan ohjelmatyön. Kuusi otsikkoa, joiden alle ohjelmassa esitetään toimenpide-esityksiä, vastaavat itäisen Suomen kehittämisen pullonkauloja ja muodostavat siten hyvän kehikon ohjelmalle.

Periaatetason huomioita ohjelmasta

Suomussalmen kunta nostaa keskeisenä huolenaiheena esiin, ettei ohjelmatyön valmistelun aikana ole ollut tiedossa, onko ohjelmaan siinä esitettyihin toimenpiteisiin tarkoitus kohdentaa uutta rahoitusta. Voidaankin todeta, että valitettavasti esitykset jäävät ylätasoiksi, ilman konkreettisia esityksiä, joihin kohdennettaisiin lisärahoitusta. Suomussalmen kunta ymmärtää julkisen talouden ja valtiontalouden haasteet, mutta odotukset ohjelman suhteen ovat koskeneet nimenomaisesti konkreettisia ratkaisuehdotuksia ja niiden toteuttamiseen suunnatun uuden rahoituksen saamista itäisen Suomen suuralueen käyttöön.

Kainuu on ainoa maakunta, joka on mukana niin itäisen Suomen kuin pohjoisen Suomen ohjelmissa ja ollut mukana näiden ohjelmien valmistelutyössä. On varmasti hyvä asia, että molempia alueita ja niiden kehittämistarpeita on käsitelty yhtäaikaaisesti, mutta ohjelmat eivät kuitenkaan ole yhteismitallisia ja itäisen Suomen ohjelmaluonnoksesta puuttuu konkretia eri tavalla verrattuna pohjoisen Suomen ohjelmaan.

Ohjelmaluonnoksen sivulla 12 todetaan, että ”Vähenevä väestömäärä on tarkoittanut myös taloudellisen toiminnan vähenemistä.” Kainuun, eikä välttämättä koko muunkaan itäisen Suomen osalta, tämä pidä paikkaansa. Kainuu on pienenevästä väestöstään huolimatta onnistunut kasvattamaan talouttaan ja vahvistamaan edellytyksiä aluetalouden kestäväen kasvun jatkumiselle. Väestökehitys, saavutettavuuteen sekä investointimahdollisuuksien realisointiin liittyvät haasteet vaikeuttavat kuitenkin kasvun jatkamista ja maakunnan kasvupotentiaalin hyödyntämistä koko Suomen kansantalouden hyväksi.

Suomussalmen kunnanhallitus esittää vakavan huolensa ohjelmaluonnosten äärimmäisen lyhyestä 12.11. - 22.11.2024 väliselle ajalle sijoittuvasta lausuntoajasta. Lausuntoajaksi jää vain 9 työpäivää. 40 sivun ohjelmaluonnokseen tulisi varata riittävä aika sekä tutustumista että lausunnon valmistelua varten. Suomussalmen kunnalle ei ole lähetetty erillistä lausuntopyyntöä, vaikka kuntien rooli itäisen Suomen kehittämisessä on keskeinen.

Suomussalmen kunta yhtyy kaikkiin Kainuun liiton tekemiin ehdotuksiin, mutta korostaa omassa lausunnossaan välittömiä Suomussalmen kunnan alueelle vaikuttavia konkreettisia toimenpide-ehdotuksia.

Kommentit otsikoittain ohjelmaluonnokseen

1. Toimet, joilla voidaan lisätä kestävä kasvun mahdollisuuksia ja uusia investointeja sekä vahvistaa Suomen kilpailukykyä ja alueiden elinvoimatekijöitä

Suomussalmen kunnanhallitus yhtyy Kainuun liiton näkemykseen siitä, että toimenpide-ehdotuksista puuttuu pääsääntöisesti konkretia ja esitetyt toimenpiteet ovat viittauksia muuhun ohjelma- tai strategiatyöhön. Suomussalmen kunta pitää hyvänä Kainuun liiton tavoin esitystä Invest in -tiimien perustamisesta itäiseen Suomeen kasvun tuottamiseksi.

2. Toimet, joilla voidaan kestävästi hyödyntää puhtaan energian mahdollisuuksia ja digitaalista puhdasta kasvua

Suomussalmen kunta pitää erittäin hyvänä sähkön kantaverkon kehittämisen linjauksia. Jotta sähköintensiiviset investoinnit ovat mahdollisia koko Kainuun, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Karjalan alueille tulevien vuosikymmenten alueella, 400 kV:n -yhteys on rakennettava proaktiivisesti. Yhteyden puuttuminen estänee mahdollisten investoreiden suunnitelmia alueelle jo nyt. Sähkön kantaverkon tulisi kulkea Suomussalmen kunnan läpi Kuusamoon, josta aina Pirttikoskelle asti muodostaen ympyräverkon, joka takaisi niin uusiutuvan energian investoinnit kuin energianintensiiviset investoinnitkin.

Suomussalmen kunta pitää tärkeänä, että myös Gasgrid on nostettu esiin ohjelmaluonnoksessa. Alustavissa Gasgridin vetyverkkosuunnitelmissa koko itäinen ja pohjoinen Suomi on vailla verkkoa. Suunnittelu ja rakentaminen tulisi tehdä ennakoivasti, jotta vältetään samat pullonkaula-asteet kuin sähkön kantaverkon osalta on huomattu.

Suurin osa Suomen tuulivoimaloista sijaitsee Pohjanmaan rannikolla ja Lapissa. Tuulivoimateknologian kehittyessä tuulivoimaa rakennetaan yhä enemmän myös Sisä-Suomeen, mutta Itä-Suomen kuntien tuulivoimaprojektit törmäävät vielä ratkaisemattomiin, maanpuolustuksellisiin tutkahaasteisiin. Itä-Suomessa, kuten Suomussalmellakin on suuri tuulivoimapotentiaali. Itärajan läheisyydessä sijaitsevilla kunnilla pitäisi olla tasavertainen mahdollisuus saada tuulivoimainvestointeja alueelleen. Tasaisemmin sijoittuvat tuulivoima-alueet olisivat myös nykyisten tuulivoimakuntien etu.

Viranomaisten tulee etsiä ratkaisuja puolustusvoimien tutkajärjestelmien ja tuulivoimatuotannon yhteen sovittamiseksi. Suomussalmen kunta pitää hyvänä, että myös itäisen Suomen tuulivoima-asioista on pyydetty erillistä lausuntoa.

3. Toimet, joilla lisätään kestävä matkailun vetovoimaa

Toimenpide-esitysten merkittävin puute on, ettei niissä erityisesti huomioida itäisen Suomen matkailualan pk-yrityksiä. Itäisessä

Suomessa matkailutoimiolla yrityskoko on pieni, mikä heikentää taloudellista valmiutta sietää kriisejä.

Luontomatkailun edistämiseksi Metsähallitukselle on varattava riittävät resurssit.

Eri sidosryhmät ovat tuoneet Suomussalmen kunnalle huolensa Visit Finlandin rahoitukseen kohdistuvista leikkauksista. Matkailuelinkeinon kehittämispotentiaali erityisesti itäisessä Suomessa ja sen pohjoisosissa on merkittävä mm. Lapin matkailun ”ylivuodon” vuoksi. Suomen matkailustrategian jatkuvasta päivittämisestä tulee huolehtia. Matkailijoiden määrän lisääntyessä myös muu saavutettavuus alueille paranee ja säilyttää muunkin palvelutarjonnan mm. asukkaille ja vapaa-ajan asukkaille.

4. Toimet, joilla edistetään osaamista ja osaavan työvoiman saatavuutta

Osaavan työvoiman saatavuus on edellytys Suomussalmen elinkeinokentän ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen vaatii kattavaa toisen asteen koulutustarjontaa alueella.

Suomussalmen kunta esittää oppisopimuskoulutuksesta työnantajille maksettavan koulutuskorvauksen korottamista.

Oppisopimuskoulutusten toteuttamisessa haasteena on työnantajalle kohdistuva kustannusrasite, kun palkkaa maksetaan vielä vailla täyttä ammattiosaamista olevalle työntekijälle. Kustannusrasite ja riski koulutetun työntekijän menettämisestä valmistumisen jälkeen rajaavat työnantajien mahdollisuuksia koulutuksen järjestämiseen. Ammatillisen koulutuksen riittävän laajan ja alueellisen työvoimatarpeen täyttämistä tukevan tarjonnan varmistamiseksi tulee harvaan asutuissa maakunnissa käynnistää kokeilu, jossa oppisopimusopiskelijan työnantajalle maksettavaa koulutuskorvausta korottamalla tuetaan oppisopimusopintojen merkittävästi nykyistä laajempaa toteutumista. Korotetun koulutuskorvauksen kohdentamisessa tulee huomioida ammattioppilaitosten koulutusyksiköiden sekä tarjolla olevien koulutussuuntien tarjonta alueella.

Edellä mainittu oppisopimuskoulutuksen koulutuskorvauksen korottaminen on nostettu esiin aiemman hallituksen Itä-Suomi visio -työssä. Myös nykyisessä hallitusohjelmassa on maininta: ” Hallitus edistää koulutussopimuksen sekä oppisopimuskoulutuksen käyttöä. Selvitetään mahdollisuuksia oppisopimuskoulutuksen korvauksen porrastamiseen opintojen edetessä.”

Suomussalmen kunta esittää, että toimenpide-esityksiin kirjataan:

- Oppisopimuskoulutuksesta työnantajille maksettavia koulutuskorvauksia korotetaan pilottiluonteisesti itäisessä Suomessa osaavan työvoiman varmistamiseksi.

Ohjelmaluonnos tunnistaa hyvin sen, että taloudellinen kasvu keskittyy yleensä alueille, joissa tutkimus- ja kehitystoimintaan on panostettu. Tästä näkökulmasta on valitettavaa, ettei toimenpide-esityksessä tunnisteta valtion meneillään olevien toimenpiteiden vaikutusta TKI-toiminnan heikentymiseen esimerkiksi Kainuussa.

5. Toimet, joilla vahvistetaan koko Suomen turvallisuutta, huoltovarmuutta ja omavaraisuutta

Otsikon alla ei ole toimenpide-esitystä tietoliikenneinfrastruktuurin vahvistamisesta, joka on alueella akuutti turvallisuus-, elinvoima- ja huoltovarmuusongelma. Suomussalmen kunta esittää Kainuun liiton tavoin, että toimenpide-esityksiin kirjataan:

- Vahvistetaan merkittävästi itäisen Suomen tietoliikenneinfrastruktuuria.

Itäisen Suomen maakunnat esittivät ohjelmaan kirjattavaksi myös riittävien rajavalvonnan resurssien turvaamisen. Nyt Rajavartiolaitoksen budjetti ei riitä kattamaan nykyisenlaajuisen toiminnan ylläpitämistä, vaan itärajan tilanteesta huolimatta toimintaa sopeutetaan. Suomussalmen kunta esittää Kainuun liiton tavoin, että ohjelman toimenpiteeksi kirjataan:

- Turvataan riittävät rajavalvonnan resurssit.

Toimenpide-esitykset eivät huomioi itäisen Suomen väylien heikon nykytilanteen suhdetta koko maan turvallisuuteen. Suuralueen liikenneinfrastruktuuria on parannettava huoltovarmuuden ja sotilaallisen liikkuvuuden tarpeet huomioiden. Suomussalmen kunta esittää Kainuun liiton tavoin, että toimenpiteisiin kirjataan maakuntien yhteisistä esityksistä esimerkiksi:

- Varataan hallitusohjelman rahoituskehyksestä 200 M€ itäisen Suomen siltahankkeisiin.
- Varataan määräraha alemman tieverkon ylläpitoon ja kehittämiseen varmistamaan mm. puunhankinnan ja ruokatuotannon kuljetuksia ja huoltovarmuutta.

Maakuntien yhteisistä esityksistä on jätetty lisäksi pois terveydenhuollon huoltovarmuuden parantamiseen liittyvät esitykset. Suomussalmen kunta yhtyy maakuntien yhteiseen esitykseen, että toimenpide-esityksiin kirjataan:

- Huolehditaan hyvinvointialueiden riittävästä resursoinnista ylläpitämällä ja kehittämällä itäisen Suomen terveydenhuollon infrastruktuuria, kuten sairaalaverkostoa.
- Turvataan suurten henkilömäärien hoitokapasiteetti laajamittaisissa kriisitilanteissa huolehtimalla riittävästä kiinteistö- ja hoitoinfrastruktuurista.

6. Toimet, joilla lisätään alueen (fyysistä ja digitaalista) saavutettavuutta

Suomussalmen kunta esittää vakavan huolensa, ettei itäisen Suomen ohjelmassa ole kirjausta lentoliikenneyhteyksistä, jotka ovat maakunnan saavutettavuuden kannalta elinehto, puhumattakaan kainuulaisesta yrityskentästä. Pelkästään Kajaaniin kohdistuvasta lentoliikenteestä ja lentoasemasta riippuvaisten yritysten yhteenlaskettu liikevaihto on 1,2 miljardia euroa vuodessa.

Suomussalmen kunta Kainuun liiton tavoin esittää, että toimenpiteestä numero 35 poistetaan kokonaan seuraavat lauseet: ”Valtio on tukenut väliaikaisesti reittilentoja Helsingistä Joensuun, Jyväskylän, Kajaanin, Kemin ja Kokkolan lentokentille vuodesta 2021 lähtien. Pääministeri Petteri Orpon hallitus päätti budjettiriihessä syksyllä 2023 jatkaa maakuntalentojen tukea vuoteen 2026 asti ja hakea jatkoneuvotteluissa kaupungeja yhdenvertaisesti kohtelevaa sopimusmallia. Hallitus tarkastelee Suomen sisäisen lentoliikenteen osalta kaupunkien saavutettavuutta yhdenvertaisuus huomioiden kevään 2025 puoliväliriihessä. Nykyinen sopimus on voimassa vuoden 2026 maaliskuun loppuun, ja option käytöstä vuosille 2026–2028 tulee päättää vuoden 2025 aikana. Lentoliikenteen ostojen kustannuksiin vaikuttavat ostettavien reittien lukumäärän ja sopimuskauden pituuden lisäksi esimerkiksi matkustajamäärät ja hankittu konetyyppi/koneen koko. Tarpeet voivat vaihdella reiteittäin”

Suomussalmen kunta esittää, että edellä mainitut lauseet korvataan ohjelmassa:

- Itäisen Suomen reittilennoista Kajaanin ja Joensuun lennot varmistetaan valtion ostopalveluina.

Edelleen kohdassa 35 toimenpide-esitys julkisesti tuetusta henkilöjunaliikenteestä ei sisältänyt konkretiaa. Suomussalmen kunta esittää, että osioon kirjataan:

- Parannetaan henkilöjunaliikenteen vuorotarjontaa ja käynnistetään yöjunaliikenne mahdollisimman nopeasti itäisessä Suomessa.

Tietoliikenneyhteyksien osalta toimenpide-esityksessä ei ole konkretiaa. Itäisessä Suomessa tarvitaan kipeästi lisää kiinteää verkkoa, jotta 5G-yhteys saataisiin kattamaan aluetta laajemmin (3G -verkon alasarjo on harventanut ja heikentänyt nykyisen mobiiliverkon kuuluvuutta koko alueella). Suomussalmen kunta Kainuun liiton tavoin edellyttää, että itäisen Suomen ohjelmalla turvataan tähän valtion talousarviossa riittävä rahoitus sekä kuntien mahdollisimman alhaiset rahoitusosuudet.